

Յիսուսի Քրիստոսի Ծառայ
ՆԵՐՍԷՍ ՊԵՏՐՈՍ ԺԹ.
Ողորմութեամբն Աստուծոյ
Կաթողիկոս Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ
Կաթողիկէ Հայոց

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՍ

«ԳՍՅԷ՛Ք ... ԱԻԵՏԱՐԱՆԵՅԷ՛Ք ԲՈԼՈՐ ԱԶԳԵՐԸ»

(Մատթէոս 28, 19)

ՆՈՐ ԱԻԵՏԱՐԱՆՈՒՄԸ ԱՅՍՕՐ

ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԻԱՆԴ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Մեր պատուական եղբայրներուն՝ Արհի. Արհի. Արքեպիսկոպոսներուն, Եպիսկոպոսներուն, Գերյարգելի եւ Գերապատի Վարդապետներուն, Արժանապատի Քահանաներուն, Յարգոյապատի Սարկաւազներուն, Առաքինազարդ Քոյրերուն, բարեպաշտ ծնողներուն, կրթական հաստատութիւններուն եւ հաւատացեալ ժողովուրդին:

«Տէր տացցէ զբան, ոյք աւետարանեն զօրութեամբ բազմաւ» (Մաղմոս 67, 12):

ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ

«Միրելի բարեկամներ, Եկեղեցին՝ մեզմէ իւրաքանչիւրս, պէտք է հասցնէ աշխարհին այս ուրախ Աւետիար, թէ Քրիստոս՝ Տէրն է. ա՛յն, որուն մէջ մարմնացած է Աստուծոյ մօտիկութիւնն ու սէրը, իւրաքանչիւր մարդու եւ կնոջ հանդէպ: Այս Աւետիար պէտք է որ կրկին անգամ հնչէ, քրիստոնէայ աւանդութիւն ունեցող բոլոր երկիրներուն մէջ» (Բենեդիկտոս ԺԶ., Հռոմի թեմին հովուական տարիին փակման պատգամ, 13 Յունիս 2011):

Վերջին տասնամեակներուն, հրատապ կարեւորութիւն մը ստացած է քրիստոնէայ աշխարհին մէջ Նոր Աւետարանումի անհրաժեշտութեան մասին խօսիլն ու գործելը: Այսօրուան այժմեական իմաստով, աւետարանումի եզրը կը հայի Եկեղեցւոյ գործունէութեան, իր ամբողջական ըմբռնումով:

Նկատի ունենալով աւետարանումը որպէս հորիզոն Եկեղեցւոյ առօրեայ աշխատանքին, ինչպէս նաեւ հաւատքի սփռումը համայն մարդկութեան, որ տեղական հասարակութիւններու կազմաւորումը կը պահանջէ, Նոր Աւետարանումը ուղղուած է նաեւ անոնց, որոնք աւանդականօրէն քրիստոնէայ երկիրներուն մէջ Եկեղեցիէն հեռացած են:

Պօղոս Զ. Սրբազան Քահանայապետը իր «Evangeliū nuntiandi» (Աւետարանը Հռչակել) Առաքելական Յորդորով, հրատարակուած 8 Դեկտեմբեր 1975-ին, նոր թափ տուած էր յաջորդող տասնամեակներուն Եկեղեցւոյ մէջ աւետարանումի աշխատանքին, որուն ընկերացած էր հարազատ եւ իսկական մարդկային արժեւորումի յառաջացում: Աւետարանումի գործին կը ներփակուին քարոզութիւնը, քրիստոնէական վարդապետութիւնը, ծիսակատարումը, ժողովր-

դական բարեպաշտութիւնը եւ մանաւանդ՝ կեանքի վկայութիւնը:

Այս միեւնոյն հասկացողութեամբ, Երանելի Յովհաննէս Պօղոս Բ. վերամշակած եւ իր քարոզութեան գլխաւոր առանցքը դարձուցած էր Նոր Աւետարանումը: Ան կը հաստատէր թէ. «Այսօր Եկեղեցին զանազան մարտահրաւիրներ կը դիմագրաւէ եւ նոր հորիզոններու կը մղուի, ըլլա՛ն անոնք ոչ քրիստոնէայ մարդոց ուղղուած հրաւեր, ըլլա՛ն՝ Նոր Աւետարանում այն ժողովուրդներուն, որոնք արդէն իսկ Քրիստոսի բարի լուրը ընդունած են: Այսօր, բոլոր քրիստոնէաներէն, տեղական եւ տիեզերական Եկեղեցիէն կը պահանջուի միեւնոյն արիութիւնը, որ անցեալի առաքեալներուն մղիչ ոյժը եղած է, ինչպէս նաեւ միեւնոյն պատրաստակամութիւնը ունենալ Սուրբ Հոգիին ձայնը լսելու» (Յովհաննէս Պօղոս Բ., «Redemptoris mission» (Փրկչին Առաքելութիւնը), Կոնդակ, 7 Դեկտեմբեր 1990, թիւ 30):

Այս նախադրեալներով հանդերձ, հարկ է որ իրապաշտ քննարկումէ մը ետք, ընդունինք թէ Քրիստոսի բերած Բարի Լուրը հակառակ դարերու վրայ երկարող իրողութեան եւ ապրումին, այսօր բաւարար կերպով չէ ընկալուած ու տեղ չի գրաւեր մեր անհատական, ընտանեկան եւ ընկերային կեանքէն ներս:

Տիեզերական Եկեղեցւոյ համար ասիկա մեծ մարտահրաւիր մըն է եւ ասոր համար է որ Բենեդիկտոս ԺԶ. Սրբազան Քահանայապետը եպիսկոպոսներուն գաղափարները լսելէ ետք, որոշած է Եպիսկոպոսներու Սինոդոսին տասներեքերորդ Սովորական Ընդհանուր Համաժողովը գումարել որպէս նիւթ ունենալով՝ «Նոր Աւետարանում՝ քրիստոնէական հաւատքը փոխանցելու համար»: Սոյն Համաժողովը տեղի ունեցաւ Վատիկան, 7-էն 28 Հոկտեմբեր 2012-ին:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Յիսուսի պատուերը եւ առաջին երեք դարերը

«Գացէ՛ք, աւետարանեցէ՛ք բոլոր ազգերը, մկրտեցէ՛ք զանոնք Հօր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն անունով: Սորվեցուցէ՛ք անոնց պահել ինչ որ պատուիրեցի ձեզի» (Մատթէոս 28, 19-20):

Աստուածաւանդ այս պատգամը, զոր մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս պատուիրած էր իր աշակերտներուն, Եկեղեցւոյ մեկնակէտն ու կենսական ոյժը եղած է:

Անոնք Նազովրեցիին սակաւաթիւ վկաներու խումբն էին. վկայ՝ իր երկրաւոր կեանքին, իր վարդապետութեան, իր մահուան եւ յատկապէս իր Յարութեան: Ասիկա ընդարձակ եւ հսկայական պարտականութիւն մըն էր, Քրիստոսի աշակերտներուն կարողութենէն շատ աւելի վեր: Ասոր համար, Յիսուս իր Մխիթարիչ Սուրբ Հոգին խոստացած էր աշակերտներուն: Հայրը Իր անունով զԱյն պիտի դրկէր: Պիտի դրկէր զԱյն ամբողջական ճշմարտութեան առաջնորդելու համար մարդկութիւնը: Նոյնպէս Իր յարատեւ ներկայութիւնը երաշխաւորած էր անոնց, ըսելով. «Ահաւասիկ ես ձեզի հետ եմ ամէն օր՝ մինչեւ աշխարհի կատարածը» (Մատթէոս 28, 20):

Սուրբ Հոգին, զոր Քրիստոս առատօրէն զեղած է իր աշակերտներուն վրայ, Եկեղեցւոյ հիմը կը կազմէ եւ անոր սկզբնակէտէն իսկ առաքելական ոգի մը կը մատնանշէ:

Պետրոսի առաջին քարոզը, Պենտեկոստի օրը, ուղղուած ներկաներուն, առաքեալին հաւատքի խոստովանութիւնն է թէ՛ «Աստուած՝ Տէր եւ Օծեալ կարգեց այն Յիսուսը, զոր դուք խաչեցիք» (Գործք 2, 36): Ասիկա միշտ Եկեղեցւոյ Բարի Լուրը՝ Աւետիսը եղած է դարերէ ի վեր,

եւ ան չի դադրիր նոյն պատգամը կրկնելէ մինչեւ օրս իւրաքանչիւր մարդուն, մինչեւ աշխարհիս կատարածը: Այս Բարի Լուրը լսելով, բոլոր «ներկաները խորապէս ցնցուեցան» (Գործք 2, 37): Այս ցնցումը Աստուծոյ շնորհքէն բխած էր եւ ամէնքը հասկցան, որ առաքեալին յայտարարութիւնը Աստուծոյ խոստումներուն իրականացումն էր եւ իւրաքանչիւրին հոգեւոր դարձի եւ մեղքերու քաւութեան ազդակ:

Երուսաղէմ գտնուող մարդիկը հասկցան, որ Քրիստոսի Յարութիւնը ի վիճակի էր մարդս լուսաւորելու: Ան կարող է նոյնը ընել նաեւ մեզի այսօր: Այս իրականութենէն ծագում առած է նոր ըմբռնողութիւն մը՝ յատկապէս այն ինչ կը վերաբերի մարդու արժանապատուութեան եւ անոր յաւիտենականութեան, մարդու եւ կնոջ միջեւ փոխարարութեան եւ ցաւին իմաստին: Հաւատքին պատասխանը կու գայ այն պահուն, երբ մարդս, Աստուծոյ շնորհքով լուսաւորուած, կը յայտնաբերէ որ հաւատալը ամբողջական կեանքը գտնելն է:

Բաւականին բարդ է կարենալ հետեւիլը քրիստոնէութեան տարածման հոլովոյթին, առաջին երեք դարերու ընթացքին:

Մակայն կարող ենք հաստատել թէ առաջին երկու դարերուն ընթացքին, հաւատքի տարածումը առաւելաբար անհատական նախաձեռնութեան արդիւնք եղած է: Ընդհանրապէս շրջուն քարոզիչներ էին անոնք, որոնք յարատեւօրէն եւ անհատական յարաբերութիւններով՝ դարձի կը բերէին արհեստակիցներ, ճանապարհորդակիցներ, զինակիցներ: Որոգիներէ յուզումնալից նկարագրութիւն մը կու տայ այս առաջին առաքեալներու եռանդին մասին, ըսելով թէ. «Քրիստոնէաները ամէն հնարաւոր ջանք կը թափեն, ամբողջ աշխարհի վրայ հաւատքը տարածելու, եւ այս գործին համար ոմանք իրենց կեանքը ամբողջովին կը նուիրէին, ո՛չ միայն քաղաքէ քաղաք տեղափոխուելու, այլ նաեւ՝ աւանէ աւան եւ տունէ տուն, Քրիստոսի հաւատքին նոր աշակերտներ շահելու համար: Յուսամ պիտի չըսեն որ դրամ շահելու համար կ'ընեն, քանի որ անոնք ընդհանրապէս կը մերժէին կեանքի համար հարկաւոր տարրական բաներն ալ ընդունիլ» (Ընդդէմ Կեղտոսի, Գ. 9):

Երրորդ դարու երկրորդ կէսին, այս անձնական նախաձեռնութիւնները հետզհետէ աւելի կը համադրուին եւ մասամբ մըն ալ կը փոխարինուին տեղական հասարակութիւններէն: Եպիսկոպոսը կը դառնայ ղեկավար հաւատացեալներու հասարակութեան ներքին կեանքին, ինչպէս նաեւ մղիչ ոյժը՝ անոր առաքելական քարոզչական գործունէութեան:

Երրորդ դարուն վերջաւորութեան, կարելի է ըսել որ քրիստոնէական հաւատքը հին աշխարհի բոլոր իւաւերուն մէջ թափանցած էր եւ ունէր արդէն իրեն յատուկ քրիստոնէական մշակոյթ եւ ներքին զօրաւոր կազմակերպութիւն: Դիոկղետիանոսի մեծ հալածանքը 303-ին, բացի անհամար զոհեր իլլելէ, ուրիշ արդիւնք չէ ունեցած էր ոչ բացայայտօրէն շեշտել քրիստոնէական հաւատքին տարածումը:

Նախալուսաւորչեան շրջանը

Նախալուսաւորչեան քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ ունէր որպէս եկեղեցական կեդրոն՝ Արտազը եւ ապա Աշտիշատ քաղաքը: Այս քրիստոնէական ներկայութիւնը ոչ միայն չէր ընդունուած հայ թագաւորներու եւ իշխանութիւններու կողմէն, այլ հալածանքի ալ ենթարկուած էր:

Թաղէնս առաքեալի եւ Սանդուխտ կոյսի վկայարանութենէն եւս կարելի է առաջին քրիստո-

նէական կեանքի վերաբերեալ ւսանողութիւն մըն ալ տեսնել, որու համաձայն Հայոց Սանատ-
րուկ արքային աղջիկը՝ Սանդուխտ, քրիստոնէութեան դարձած է Թադէոս առաքեալի քարո-
զութեամբ, իսկ իր հայրը զինքը մարտիրոսացուցած է: Այս ւսանողութիւնը պահպանուած է
յատկապէս ասորական ազդեցութեան ենթակայ շրջաններու մէջ, այնու որ, քրիստոնէութիւնը
շատ կանուխէն Եդեսիոյ ճամբով, Հայաստանի հարաւային եւ հարաւ արեւմտեան գաւառնե-
րուն մէջ մտած է:

Հայաստանի մէջ, Լուսաւորիչէն առաջ, քրիստոնէութիւնը Կապադովկիայէն, Փոքր Հայքի
վրայով, հիւսիս արեւմտեան գաւառներուն մէջ ալ մուտք գործած է, ինչպէս մեզի հասած է
Թէոդորոս Սալիունի նահատակին պատմութենէն եւ Ագաթանգեղոսի մէջ ւսանողութեան:

ՀԱՒԱՏՔԻ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐ

Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ

Հայ ժողովուրդին հաւատքի հայրը եւ լուսաւորիչը Հայաստան աշխարհին, եղած է սուրբ Գրի-
գորը, որ նման Հայաստանի առաջին առաքելներուն, աղօթքով, բազում ներութիւններով եւ
չարչարանքներով երկնած ու ծնած է մեզ Քրիստոսի լոյսին եւ Յարութեան փառքին:

Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Եկեղեցւոյ կառոյցը հաստատուն հիմերու վրայ կանգնած է,
տալով անոր առաքելական յաջորդականութիւն եւ Ընդհանրական Եկեղեցւոյ հետ հաղորդու-
թիւն: Ան՝ իր քահանայական եւ եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւնը ընդունած է Կապադովկ-
իոյ Կեսարիա քաղաքը :

Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ իր սրբակրօն կեանքի օրինակով, հեթանոսահալած եռանդով,
եկեղեցաշինութեամբ, քրիստոսաշունչ քարոզներով եւ առաքելաջան գործերով, ինչպէս կը
վկայեն մեր առաջին պատմագիրները, քրիստոնէական հաւատքի սերմերը ցանած է մեր ժո-
ղովուրդին հոգիին մէջ, որ յաջորդաբար տուած է տասնեօթը դարերու վրայ երկարող բիւրա-
ւոր հոգիներու փրկութեան պտուղը:

Մեսրոպ Մաշտոց

Եկեղեցաշէն հայրապետներու հոյլին մէջ, որպէս շողարձակ արեգակ մը, կը գատորոշուի իր
աւետարանիչի հանճարով եւ ապագայաւաց հեռատեսութեամբ հայ գիրերու գիւտի հեղի-
նակ՝ սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցը: Ստուգիւ, գիրերու գիւտը կը պարտինք Քրիստոսի հաւատքը
տարածելու եւ մեր ազգը աւետարանելու այն ջանքին, որով լուսաւորուած ու խանդավառ-
ուած էր սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց: Ան, բացի հիմնելէն հայկական առաջին ուսումնարանները,
որոնց մէջ թրծուեցան մեր եկեղեցւոյ հոգեւոր մշակները, թարգմանեց Աստուածաշունչ Մատ-
եանը, որ գլխաւոր հաստատուն հոգեւոր սնունդը պիտի ըլլար մեր քրիստոսապաշտ ժողո-
վուրդին իր երկար ու տառապալից դարերու պատմութեան ընթացքին:

Մեծ Հայրապետները

Լուսաւորիչ մեծ հայրապետին շառաւիղներուն հետեւելով՝ աւետարանիչներ եղած են ու
պտղաբերած Քրիստոսի անդաստանէն ներս, անոր արժանավայել յաջորդ հայրապետներ ու

սուրբեր՝ Յովհան Մանդակունի, Յովհաննէս Օձնեցի, Գրիգոր Նարեկացի, Ներսէս Շնորհալի, Ներսէս Լամբրոնացի եւ այլ բազմաթիւ առաքինագործ եպիսկոպոսներ ու վանականներ, որոնք իրենց կեանքի օրինակով, ինչպէս նաեւ բեղուն եկեղեցաշէն գործերով եւ իմացական հանճարեղ գրականութեամբ, կերտեցին եւ ամրացուցին Հայ Եկեղեցին ու Քրիստոսի եւ իր արքայութեան առաջնորդեցին մեր հաւատացեալ ժողովուրդը:

ՆՈՐ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉՆԵՐ

Երանելի Տէր Կոմիտաս Քէօմիւրճեան

Տէր Կոմիտաս Քէօմիւրճեան ծնած է Պոլիս՝ 1656-ին: Ամուսնացեալ քահանայ ձեռնադրուած է ձեռամբ Կիրակոս եպիսկոպոսին եւ նշանակուած՝ Պոլսոյ Սամաթիա թաղին Սուրբ Գէորգ եկեղեցոյ աւագերէց հովիւ:

Պոլսահայ ժողովրդային խաւերուն կողմէն փնտռուած քարոզիչն էր Աստուծոյ Խօսքին. բոլորէն յարգուած եւ սիրուած էր: Տէր Կոմիտաս խոնարհ էր եւ իր պաշտօնին մէջ Աւետարանական հոգիով կը հոգար աղքատները, որոնց տունը երբեք ձեռնունայն չէր երթար: Իր քահանայ եղբայրակիցներուն շարունակ կ'ըսէր. «Քարսիրտ մի՛ ըլլաք, սիրեցէ՛ք աղքատները»:

Տէր Կոմիտասի անվախ քարոզութիւնը եւ վայելած ժողովրդականութիւնը իր պաշտօնակիցներուն նախանձը կը շարժէր: Ան կը ձերբակալուի իբրեւ «Մատնիչ Օսմանեան Տէրութեան»:

Մեծ պատիւներու եւ պարգեւներու հրապոյրով՝ դահիճը մահմետականութեան դառնալու շատ անգամ փորձեր կը կատարէ, բայց ի գուր: Ան կ'ըսէր «Ես քրիստոնէայ եմ. իմ կրօնս չեմ ուրանար: Ի գուր մի՛ նեղեր զիս, ինչ որ քեզի հրամայուած է, կատարէ՛»:

Նահատակութիւնը տեղի կ'ունենայ Պոլիս՝ 5 Նոյեմբեր 1707-ին: Գլխատումի կացինը կիսաւարտ կը ձգէ Առաքելական հանգանակը՝ «Հաւատամք»ը, յիսուն տարեկան Տէր Կոմիտասի շրթներուն, որ արդէն բարձրաձայն աղօթած էր «Հայր մեր»ը եւ «Ողջոյն քեզ, Մարիամ»ը:

23 Յունիս 1929-ին Պիոս ԺԱ. հայասէր Սրբազան Քահանայապետը, Աստուծոյ ծառայ Տէր Կոմիտաս քահանան պաշտօնապէս Երանելի կը հռչակէ Հռոմի Սուրբ Պետրոս Մայր Տաճարին մէջ:

Մելքոն եպիսկոպոս Թազպազեան

Թազպազեան գերդաստանը սերած է Պարսկահայ ծագում ունեցող Մելքոն Խանի ընտանիքէն, որ Պարսից Շահի արքունիքին մէջ համբաւաւոր դարձած է իր հաւատարմութեամբ եւ աշխատասիրութեամբ եւ որ յետագային Մարտին քաղաքը հաստատուած է:

Մելքոն եպիսկոպոս ծնած է Մարտին՝ 1654-ին: Նախնական ուսումը ստացած է ծնողական յարկէն ներս, ապա իր հայրը զինք յանձնած է Հայր Մարգօ եւ Հայր Պօղոս կարմեղեան վարդապետներու խնամքին: Մելքոն անոնց մօտ աստուածաբանութիւն սորված է, որմէ ետք ան փափաք յայտնած է վարդապետ ըլլալու:

1670-էն 1680, Հռոմի Ուրբանեան համալսարանի իմաստասիրական եւ աստուածաբանական

դասընթացքներուն հետեւելով, գերազանց նիշերով գնահատուած, կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած ու իր ծննդավայրը՝ Մարտին վերադարձած է: Իր ւստարանիչի հոգիէն բխած գործունէութեան հետեւանքով, շատեր հետեւեցան անոր հաւատքի օրինակին: Ան ջանք թափած է լաւ յարաբերութիւններ մշակելու այլ քրիստոնէայ հասարակութիւններուն հետ, որոնց համակրանքն ու սերը շահած է: Շրջագայած է պատմական Հայաստանի շատ մը քաղաքներն ու գիւղերը եւ Աւետարանը քարոզած է: Բազմիցս բանտարկուած է իր հաւատքին համար եւ ապա ազատուած է կապանքներէ: Ձեռնարկած ու հիմնած է հոգեւոր վարժարան մը, որուն աշակերտած են բազմաթիւ ապագայ հոգեւորականներ, ներառեալ Աբրահամ Արծիւեան եւ Պետրոս Պիծակ, որ 1708-ին զինքը եպիսկոպոս ձեռնադրած է որպէս Մարտինի առաջնորդ: Մելքոն եպիսկոպոս Թազպազեան եօթը տարի Մարտինի առաջնորդութիւնը վարելէ ետք, իր հաւատքին համար անգամ մը եւս ձերբակալուած եւ Պոլսոյ մէջ բանտ նետուած է, կալանակից ունենալով Աբրահամ եպիսկոպոս Արծիւեանը: Իր բարի հոգին, խոստովանողի վկայութեամբ ճոխացած, Աստուծոյ ձեռքերուն մէջ յանձնած է 1716-ին:

Աբրահամ Արծիւեան

Ծնած է Այնթէպ 1679-ին եւ աշակերտած է Մելքոն եպիսկոպոս Թազպազեանին, որուն հաւատքի վկայութեան եւ բարի օրինակին հետեւելով մտած է Միսի Պետրոս Պիծակ Կաթողիկոսի ծառայութեան: Այս վերջինը իրեն վարդապետական աստիճանը տուած է, եւ ապա 1710-ին Հալէպի եպիսկոպոս ձեռնադրած է:

1714-ին, երբ կարգ մը հայ եկեղեցականներ Պոլսոյ մէջ ժողովի մը ընթացքին կ'որոշեն հայ կաթողիկէ նուիրապետութիւն մը կազմակերպել եւ Թազպազեան եպիսկոպոսը իբր պատրիարք ընտրել, բոլոր ժողովականները կը բանտարկուին Օսմանեան պետութեան կողմէ: Բանտէն ազատ արձակուելէ ետք, Աբրահամ եպիսկոպոս կ'ապաստանի Լիբանանի Քրէյմ գիւղին մէջ, ուր Հալէպցի Սուրատեան չորս եղբայրներուն հետ կը հիմնէ Անտոնեան հայ միաբանութիւնը:

26 Նոյեմբեր 1740-ին, Հալէպի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, Արծիւեան եպիսկոպոս, հայ կաթողիկէ երեք եպիսկոպոսներու ձեռամբ կ'ընտրուի Կաթողիկոս Պատրիարք: Երկու տարի ետք, 6 Դեկտեմբեր 1742-ին, Բենեդիկտոս ԺԴ. Սրբազան Քահանայապետին կողմէ պաշտօնապէս, Առաքելական Կոնդակով եւ Պալիումի տուչութեամբ կը հաստատուի անոր ընտրութիւնը՝ որպէս համայն հայ կաթողիկէ հաւատացեալներու պետ:

Աբրահամ Արծիւեան Կաթողիկոս Պատրիարքը, Սուրբ Հոգիին ներշնչումով եւ իր անձնական համոզումներով ու սրբակրօն կեանքի օրինակով, ո՛չ միայն ապրած ու քարոզած է Քրիստոսի Աւետարանը եւ Եկեղեցւոյ ուղղափառ եւ առաքելական հաւատքը, այլ եղած է հայր եւ հիմնադիր վերանորոգ Հայ Կաթողիկէ Նուիրապետութեան:

Մխիթար Աբրահայր

Հայ եկեղեցւոյ պատմութեան հորիզոնին վրայ կանգնած, իր լուսաւոր եւ վերանորոգ հոգեւորականութեամբ, Մխիթար Սեբաստացին եւ իր հիմնած միաբանութիւնը, անջնջելի դրոշմով մը կնքած են հայ ժողովուրդին հոգեւոր եւ մշակութային վերածնունդն ու վերականգնումը:

Մխիթար Աբրահայրը, խորապէս ծանօթ հայ ազգի հոգեւոր կարիքներուն եւ իր ժամանակներէ-

րու պահանջներուն, հազիւ քսանչորս տարեկան, Պոլսոյ մէջ արդէն իսկ հետամուտ էր, իր առաջին աշակերտներուն օգնութեամբ, պատրաստելու եւ տպագրելու հոգեւոր գրքոյկներ, որոնք ո՛չ միայն աղօթագիրքեր էին, այլ եւ մանուկներու համար քրիստոնէականի մատեաններ, ինչպէս նաեւ Աստուածաշունչի մեկնութիւններ: Այս հրատարակչական գործունէութիւնը անխոնջ կերպով շարունակեց կատարել, հակառակ Միաբանութեան հիմնարկութեան առաջին տարիներու տառապանքներուն եւ հալածանքներուն, զորս կրած էր նախ Պոլսոյ, ապա Յունաստանի Մէթոն քաղաքին մէջ, ուր ապաւինած էր եւ վանք ու եկեղեցի մըն ալ կառուցած էր: Ի վերջոյ, Վենետիկի Սուրբ Ղազար կղզիին մէջ գտնելով իր գլխաւոր կռուանն ու խաղաղ միջավայրը 1717-էն ի վեր, ան եղաւ հայ ժողովուրդին համար տիպար աւետարանող իր առաքելական քարոզութիւններով եւ հրատարակութիւններով:

ԱԲԵՏԱՐԱՆՈՂ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միաբանութեան Միաբանութիւնը

Միաբար Սեբաստացիի եւ Միաբարեան Միաբանութեան դերը մեծ եղաւ 18-րդ եւ 19-րդ դարերուն, ո՛չ միայն հայ մշակոյթի վերածնունդին մէջ, այլ մանաւանդ հայ հոգեւորականութեան եւ կրօնաւորական կեանքի վերահաստատման մէջ:

Միաբար ու Միաբարեան հայրեր համամիութենական հոգիով սոցորուած համերաշխութեան Աւետարանի քարոզիչները եղան հայ ազգին մէջ: Եղան Աստուծոյ Խօսքին հաւատարիմ վարդապետներ:

Վերահրատարակեցին հին հայ հոգեւոր գրականութիւնը, մանաւանդ Աստուածաշունչն ու հայ Ոսկեդարի հեղինակներուն գործերը, վերածնունդ մը արձանագրելով հայ հին դասական գրականութեան: Իրենց թարգմանչական գործերով անոնք ծանօթացուցին հայ հնադարեան գրականութիւնն ու մշակոյթը արեւմտեան միջավայրերու մէջ:

Հիմնեցին կրթական օճախներ, եւրոպական զանազան քաղաքներու մէջ, մանաւանդ Վենետիկ եւ Վիեննա:

Վերադարձուցին հայերէնը իր մաքուր ակունքներուն: Անոնք աշխատասիրեցին ու հրատարակեցին բառարաններ, որոնք իրենց կարգին օգնեցին ժողովուրդին՝ աւելի լաւ հասկնալու Աստուծոյ Խօսքը:

Միաբարեան Միաբանութիւնը նաեւ իր կարեւոր դերը ունեցաւ արդի հայ գրականութեան զարթօնքին մէջ: Վենետիկի եւ Վիեննայի կրօնաւորները գիտական եւ մշակութային կեանքը ոգեւորեցին եւ իրենց քարոզութեամբ Աստուծոյ Խօսքը մարմին առաւ արդի հայ մտքին ու գրականութեան մէջ:

Անոնք հայ մշակոյթին քրիստոնէական ինքնութիւնը վերակենդանացուցին իրենց նուիրումով հայ դպրութեան եւ դարձան լուսաւորութեան վարդապետներ Աստուծոյ Խօսքին տարածման համար:

Անտոնեան Միաբանութիւնը

Հալէպցի Սուրատեան եղբայրներու եւ Աբրահամ եպիսկոպոս Արծիւեանի, Հալէպի առաջնորդին օրհնութեամբ եւ անոր օգնութեամբ, 1716-ին հիմնուած Անտոնեան Միաբանութիւնը

ունեցած է իր կարեւոր գործունեութիւնը աւետարանումի եւ քրիստոնէական հաւատքի տարածման մէջ:

Մուրատեան վաճառական եղբայրները, միաբանութիւն մը հիմնելու նպատակով, մեկնած էին Լեոնայիբանան եւ հետեւելով սուրբ Աւետարանին յորդորներուն, հասարակական կեանք մը սկսելով ապրած ու գործած են իրենց հիմնարկութեան առաջին տարիներուն, ապա կառուցած են Ղոսթայի մօտ Քրէյմի «Յիսուս Փրկիչ» վանքը եւ Ղազիբի մօտ գտնուող Պէյթ Խաչպոյի «Սուրբ Անտոն» վանքը: Յաջորդաբար, Անտոնեան Միաբանութիւնը ունեցած է նաեւ Հոռմի մէջ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ վանքը եւ ուրիշ մըն ալ Կ. Պոլսոյ մէջ: Սոյն միաբանութիւնը մարեցաւ տասնիններորդ դարուն վերջերը:

Անոնց հոգեւոր ու հովուական առաքելութիւնը, պարփակուած Չմմառու վանքին դիւաններուն մէջ, կը կարօտի յաւելեալ հետազօտութեան եւ հրապարակումի:

Չմմառեան Միաբանութիւնը

Աբրահամ Պետրոս Կաթողիկոս Պատրիարքի մահէն ետք, 1749-ին, Հայ Կաթողիկէ մի քանի եպիսկոպոսներ եւ քահանաներ 1750-ին Քրէյմի վանքէն փոխադրուեցան Չմմառու նորակառոյց վանքը: Յակոբ Պետրոս Բ. Կաթողիկոսը (1749-1753) վանքին շինութիւնը աւարտելէ ետք, ձեռնարկեց ամրացնելու անոր հոգեւոր եւ առաքելական կառոյցը, կազմակերպուած հասարակաց կեանքի մը հիմերը դնելով Չմմառու վանքին մէջ: Ապա, Միքայէլ Պետրոս Գ. Գասպարեան Կաթողիկոսի օրով (1753-1780), տեղի ունեցաւ միաբանութեան կանոնական վաւերացումը Սուրբ Աթոռէն: Այսպէս ծագում առաւ Չմմառեան Միաբանութիւնը, որպէս Կաթողիկոսական Աթոռին կապուած կղերի միաբանութիւն, որուն անդամները դարձան նուիրեալ առաքելներ, աշխարհատարած հայ ժողովուրդին քարոզելու համար Աստուծոյ Խօսքը:

Անոնք խօսքով եւ գործով եղան Աւետարանին հաւատաւոր սպասաւորներ:

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը

Անտոն արքեպիսկոպոս Հասունեանի եւ առաքինագարդ Մայր Սրբուհի Հաճի Անտոնեանի գործակցութեամբ, 1847-ին կը հիմնուի Կ. Պոլսոյ մէջ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը, «Ի պատիւ Անարատ Յղութեան Ամենաարքուհի Կուսին Մարիամու»: Այս Միաբանութիւնը իբր գլխաւոր նպատակ ունէր դաստիարակել հայազգի աղջնակները, ջամբելով անոնց մարդկային, ազգային եւ մանաւանդ հոգեւոր սկզբունքներ:

Շուրջ 170 տարի մեղուաջան կորովով ու համեստ միջոցներով, սակայն կրօնաւորական տոկուն կամքով, տքնաջան աշխատանքով եւ Աւետարանի հոգիով, ծաղկեցաւ եւ միաժամանակ ծաղկեցուց հայահոծ գաղութները, հիմնելով մանկապարտէզներ, գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ վարժարաններ եւ որբանոցներ:

Այսօր եւս, Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը միեւնոյն խանդով ու անձնուրաց նուիրումով կը շարունակէ իր լուսատու առաքելութիւնը, աշխարհասփիւռ իր բարգաւաճ կեդրոններով, ուսում եւ քրիստոնէական հաւատքի ապրում սերմանելով մեր հայազգի երիտասարդ երկսեռ սերունդին սրտին մէջ:

Ընտանիքը

«Ընտանիքը, որ Աստուծով հաստատուած առաջին եւ էական բջիջն է մարդկային հասարակութեան, մեր Տիրոջ Քրիստոսի կողմէն արժանացաւ այն բարձր պատիւին, որով Ան հաճեցաւ Նազարէթի ընտանիքին մէջ ծնիլ, եւ ամուսնութիւնը՝ որ հարսանեկան սիրոյ եւ կեանքի տիպար հասարակութիւնն է, որմէ ընտանիքը յառաջ կու գայ, բարձրացնել սուրբ Խորհուրդի աստիճանին, արդիւնաբեր կերպով ցուցաբերելով Քրիստոսի եւ իր Եկեղեցւոյ միջեւ սիրոյ խորհրդաւոր դաշինքը» (հմմտ. «Gaudium et Spes» Ուրախութիւն եւ Յոյս Վատիկանի Բ. Ժողովի Հովուական Սահմանադրութիւն, թիւ 48):

Արդարացիօրէն, Վատիկանի Բ. Տիեզերական Ժողովը, ընտանիքը «տնական եկեղեցի» որակած է, շեշտելու համար թէ որքան իւրայատուկ պատասխանատուութեան մը հրաւիրուած է ընտանիքը աւետարանումի առաքելութեան համար, եւ թէ որքան յանձնառու գործ կը դրուի ընտանիքի անդամներուն վրայ, իւրաքանչիւրը ըստ իր իւրայատուկ առաքելութեան, կիրարկելու համար այն եռեակ պարտականութիւնը՝ մարգարէական, քահանայական եւ արքայական, գոր Քրիստոս իր Եկեղեցիին յանձնած է:

Նոր Աւետարանումը մեծ մասամբ կախում ունի տնական եկեղեցիէն: Այսօր, ընտանիքին հակառակ գաղափարախօսութիւններու տարածումը եւ սեռային բարոյականութեան անկումը, իրարու հետ միշտ սերտ կապակցութիւն մը ունեցած են: Ինչպէս որ Աստուծոյ մերժումի գաղափարը եւ ընտանեկան տագնապները իրարու հետ անմիջական յարաբերութիւն մը ունին, նոյնպէս ալ Նոր Աւետարանումը անբաժանելի է ընտանիքին քրիստոնէական կեանքէն: Ընտանիքը Եկեղեցւոյ ճամբան է. ան «մարդկային տարածք»ն է Քրիստոսի հանդիպելու:

Ինչպէս Եկեղեցին, այնպէս ալ ընտանիքը, կոչուած է ընկալելու, ճառագայթելու եւ իր միջավայրին մէջ յայտնելու Քրիստոսի ներկայութիւնը եւ սէրը: Աստուածային սիրոյ ընդունելութիւնն ու փոխանցումը, ամուսնու փոխադարձ նուիրումին, պատասխանատու որդեծնութեան, զուակներու խնամքին եւ կրթութեան, գործի եւ ընկերային յարաբերութիւններու, կարօտեալներու հոգատարութեան, եկեղեցային գործունէութեան մասնակցութեան եւ քաղաքական յանձնառութեան մէջ կը կիրարկուին:

Մեր յորդորն է, որ քրիստոնէայ ամուսնէրը իրենց կեանքի վկայութեամբ եւ մասնակցութեամբ հովուական գործունէութիւններուն, աւետարանէն Քրիստոսի սէրն ու հաւատքը իրենց շրջապատէն ներս:

Ժողովրդապետութիւնը

Ժողովրդապետութիւնը, ընտանիքէն ետք, տեղական ու մասնակի ամենակարեւոր եկեղեցական կառոյցն է: Նոր Աւետարանումը հոմանիշ է անոր հաւատքի կեանքին վերագարթնումին: Մեր հասարակութիւնները յուզող մշակութային եւ ընկերային բարեփոխումներու հիմնական մեկնակէտն է: Նոր Աւետարանումը ժողովրդապետական կեանքին մէջ կրկին վերծանում մըն է հաւատքի տուեալներուն, նորանոր պատասխանատուութիւններու ստանձնումին, Քրիստոսի Աւետարանին լուսաւոր եւ վարակիչ քարոզութեան համար:

Ժողովրդապետութիւնները, որպէս հիմնական կորիզներ եւ ընդլայնուած քրիստոնէական ընտանիք, ուր պիտի ծաղկին հաւատացեալ հայորդիներուն հաւատքն ու քրիստոնէական

կենցաղը, պարտին ընծայել իրենց յանձնուած հօտին ո՛չ միայն հաւաքական քարոզութեամբ, գոր պիտի կատարեն սուրբ Խորհուրդներու, եւ յատկապէս սուրբ Պատարագի մատուցումով, այլ նաեւ՝ անհատական հետեւողութեամբ զբաղելով իւրաքանչիւր հաւատացեալին հոգեւոր զարգացումով եւ կեանքի ապրումով:

Առ այս, հարկ է որ մեր բոլոր ժողովրդապետութիւնները ձեռնարկեն հաւատքի փոխանցումի մասին հիմնական խորհրդածութիւններ կատարելու եւ գործնական ու անմիջական լուծումներով՝ նախաձեռնեն իրենց հովուական առաքելութիւնը վերահաստատելու էական գործին: Կարելոր է աղօթքի եւ առաքելութեան գործունէութեան զանազան խումբեր կազմաւորել, որպէսզի հաւատացեալները աւելի եռանդով ու խանդավառութեամբ ապրին Եկեղեցւոյ մէջ, բերելով իրենց անսակարկ բաժինը Նոր Աւետարանումին:

Այս ուղիով, յանձնարարելի եւ գնահատելի է որ միեւնոյն վայրին մէջ գտնուող ժողովրդապետութիւնները պարբերական հանդիպումներ կատարեն, որպէսզի փոխադարձ փորձառութիւններ փոխանակեն եւ, միասնաբար ու համատեղ ոյժերով, հովուական նորայղաց գործունէութիւններու նախագիծեր ծրագրաւորեն:

Դպրոցը

Բենեդիկտոս ԺԶ. Սրբազան Քահանայապետը կ'ըսէ. «Այսօր, ոմանք հարցականի տակ կը դնեն դաստիարակութեան մէջ Եկեղեցւոյ յանձնառութիւնը, առարկելով թէ՛ Եկեղեցւոյ այս միջոցները կարելի է լաւագոյնս օգտագործել տարբեր մարզերու մէջ: Եկեղեցւոյ գլխաւոր առաքելութիւնը, որ է աւետարանումը, եւ որուն մէջ կրթական հաստատութիւնները էական դեր մը կը խաղան, համահունչ կ'ընթանայ ազգի մը հիմնական ձգտումներուն հետ՝ մարդկային արժանապատուութեան արժանավայել հասարակութիւն մը ստեղծելու նպատակին հետ: Երբեմն, սակայն, Եկեղեցւոյ նպաստը այս մարզէն ներս հարցականի տակ դրուած է հասարակութեան կողմէ: Այնպէս որ, կարելոր է յիշեցնել թէ՛ հաւատքի եւ մտքի ճշմարտութիւնը բնաւ զիրար չեն հակասեր» (Խօսք ուղղուած կաթողիկէ դաստիարակներուն, «Osservatore Romano», 19 Ապրիլ 2008, էջ 9):

Այսօր, գոյութիւն ունի դաստիարակութեան հրամայականը. այսինքն, այն յարատեւօրէն աճող դժուարութիւնները, որոնց դիմաց կը գտնուի ո՛չ միայն քրիստոնէական յատուկ դաստիարակութիւնը, այլ նաեւ ընդհանրական դաստիարակութիւնը: Միշտ աւելի դժուար կը դառնայ մարդկային գոյութեան հիմնական արժէքներու եւ ուղիղ վարուելակերպերու փոխանցումը նոր սերունդներուն: Այս ճգնաժամը կ'ապրին ծնողները, ինչպէս նաեւ կրթական հաստատութիւնները, որոնց ազդեցութիւնը իրենց զաւակներուն եւ աշակերտներուն կրթութեան մէջ հետզհետէ կը նուազի:

Նման երեւոյթ մը մասամբ նախատեսելի էր ընկերութեան մը եւ մշակոյթի մը մէջ, որ յաճախ իր հաւատքի հանգանակը դարձուցած է յարաբերականութիւնը, որուն մէջ ճշմարտութեան լոյսը կը պակսի: Ճշմարտութեան մասին խօսիլը յանձնառու պարտաւորութիւն մը դարձած է, այնքան որ կը սկսինք տարակուսիլ կեանքի բարութեան վրայ, մարդկային յարաբերութիւններու եւ յանձնառութիւններու վաւերականութեան վրայ: Նման միջավայրի մը մէջ ինչպէ՞ս կարելի է փոքրերուն վստահ ու վաւերական սկզբունքներ առաջարկել, կեանքի կանոններ սոր-

վեցնել, մարդկային գոյութեան հարազատ իմաստն ու համոզկեր նպատակակէտեր փոխանցել, ըլլայ անհատական, ըլլայ հասարակաց իմաստով: Այս ձեռով, ծնողները եւ դաստիարակները դիրքաւ փորձութեան ենթարկուած են հրաժարելու իրենց դաստիարակելու պարտականութենէն եւ չըմբռնելու իրենց յանձնուած առաքելութեան նուիրական դերը:

Այս մթնոլորտին ներքեւ, Եկեղեցւոյ նախաձեռնութիւնը՝ հաւատքի մէջ դաստիարակելու Քրիստոսի հետեւողութեան եւ վկայութեան, արժէքաւոր նպաստ մըն է, գոր կարող ենք տալ հասարակութեան ուր կ'ապրինք՝ տառապեցնող տագնապներէն դուրս բերելու համար զայն: Այս շրջապատը, քրիստոնէաներուս պատեհ առիթը կ'ընծայէ մեր ապրած հասարակութիւններուն մէջ Աստուծոյ հարցադրումը յառաջացնելու եւ մեր իւրայատուկ դաստիարակութեան աւանդութիւնը՝ որպէս պարզեւ մը հրամցնելու:

ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՂՕԹՔԸ ԵՒ ԿԵԱՆՔԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Քարոզութիւնը

Երանելի Յովհաննէս Պօղոս Բ. կը յիշեցնէ, որ «Հեռաւորութիւնները ջնջող նոր աշխարհի մը մէջ, ուր երկրագունդը երթալով գիւղի մը կը վերածուի, եկեղեցական հասարակութիւնները պէտք է որ իրարու հետ կապուին, իրարու միջեւ կարողութիւններու եւ միջոցներու փոխանակութիւն ընեն, միասնաբար համագործակցին՝ միակ եւ հասարակաց առաքելութեան համար, այն է՝ քարոզել եւ ապրիլ Աւետարանը» (Առաքելական Յորդոր *Christifideles laici*, 30 Դեկտեմբեր 1988, թիւ 35):

Սուրբ Պօղոս կ'ըսէ. «Հաւատքը յառաջ կու գայ քարոզութենէն եւ քարոզութիւնը՝ Յիսուսի Խօսքին աւետումն է» (Հռոմ 10, 17):

Սրբազան Քահանայապետին այս յորդորը, դիպուկ եւ այժմէական դարձած է նաեւ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած մեր հայ ազգին համար:

Քարոզութեան ընթացքին կարեւորութիւն տալ երկխօսութեան, ո՛չ միայն իրենց հաւատքը ապրող մեր ազգակիցներուն հետ, այլ մանաւանդ անոնց, որոնք իրենց լուսաւորչեան հաւատքէն հեռացած են եւ զայն աւելորդ իրականութիւն մը կը համարին: Բնաւ երբեք տեղի չտալ յուսահատութեան, այլ խիզախօրէն եւ դրական կերպով բոլոր հնարաւոր ուղիները որոնել՝ փոխադարձ առողջ յարաբերութեան մը համար: Հարկ է նաեւ մեր ուսերէն թօթափել ամէն տեսակի անկարողութեան եւ համակերպութեան գաղափար:

Շիտակ է որ մեր դիմաց կը ծառանայ աշխարհիկ հոգիով ինքնիր մէջ փակ շրջապատ մը, գիւնովցած գիտարուեստի յաջողութիւններէն եւ գիտութեան ընձեռած կարելիութիւններէն, եւ ասոր որպէս հետեւանք՝ անհաղորդ դարձած է աւետարանական քարոզութեան: Արդեօ՞ք, նուազ յանձնապաստան եւ նուազ անթափանց էր աշխարհը աւետարանական առաջին քարոզութեան, իր իմացական գիտութեամբը եւ ռազմական զօրութեամբը, այդ աշխարհը գոր դիմագրաւեցին առաջին քրիստոնէաները:

Այսօր, աւետարանական գործին նուիրուող քրիստոնէաներուն մէջ արթնցնելու է վստահութիւնը իրենց քարոզելիք ճշմարտութեան հանդէպ: Պօղոս Չ. Քահանայապետը կ'ըսէր թէ՛ «Եկեղեցին հարկ է որ վերագտնէ մտահոգութիւնը, ճաշակն ու վստահութիւնը անոր ճշմարտութեան» (29 Նոյեմբեր 1972-ի ընդհանուր ունկնդրութեան խօսքէն): Հարկ է, նախ եւ առաջ,

որ մենք իսկապէս հաւատանք այն բանին զոր կը քարոզենք: Պէտք է կարենանք Պօղոս առաքեալին նման ըսել. «Հաւատացի, անոր համար խօսեցայ. մենք ալ կը հաւատանք ու անոր համար կը խօսինք» (2 Կորն 4, 13):

Աղօթքը

Հաւատքի փոխանցումը, հասկցուած որպէս Քրիստոսի հետ հանդիպում, կ'իրագործուի Սուրբ Գիրքի եւ Եկեղեցոյ ապրուած Աւանդութեան միջոցաւ եւ Սուրբ Հոգիին ազդեցութեան ներքեւ: Այս ձեւով է որ Եկեղեցին Սուրբ Հոգիէն կը վերածնի: Ծիսակատարութիւններու միջոցաւ, նոր սերունդները իրենց կեանքի ուղեւորութեան ընթացքին կու գան Քրիստոսի հետ հանդիպելու եւ անոր Եկեղեցիին հետ հաղորդուելու, որուն լրումը սուրբ Պատարագի գոհին մէջ կ'իրագործուի:

Քրիստոսի հետ հանդիպումը, այսինքն աղօթքը, նոր միջոցներու դիմելը չէ եւ ոչ ալ նորաձեւութիւններու հետամուտ ըլլալը, այլ վերագտնել եւ իւրացնել աղօթքի այն կերպերն ու միջոցները, որոնցմով շատեր Քրիստոսի մօտեցեր են, Իրեն եւ կամ Իրմէ կանչուած, եւ ջանալ այդ միեւնոյնը կիրարկել այսօրուան մեր պայմաններուն մէջ:

Այս եղած է յատկապէս Քրիստոսի կարգ մը աշակերտներու պարագան, որոնք անմիջական կերպով աստուածային Վարդապետէն կանչուած են իրենց առօրեայ աշխատանքին ժամանակ, ինչպիսին եղած է Պետրոսի, Անդրէասի եւ Զեբեդէոսի Որդիներուն պարագան, կամ Զակքէոսի նման՝ հետաքրքրութենէ մղուած պահի մը ընթացքին, կամ Սամարացի կնոջ պարագայական տեսակցութեան մը ատեն, Մարթայի եւ իր քրոջ Մարիամի հիւրասիրութեան հետեւանքով: Աւետարանի այս պատմուածքներու լոյսին տակ կարելի է տեսնել, թէ ինչպէս այլազան դէպքերու ընդմէջէն շատերու կեանքը կերպարանափոխուած է Քրիստոսի հետ հանդիպումէն ետք:

Այս երեւոյթը յայտնի է ի մասնաւորի Երիտասարդներու Համաշխարհային Օրերու հանդիպումին ընթացքին, Սրբազան Քահանայապետին ներկայութեամբ:

Ասկէ քաջալերուած, մենք եւս կարող ենք, Առաքեալներու եւ առաջին քրիստոնէաներու օրինակին ուղիով, աղօթքով մօտենալ Քրիստոսի, աստուածային լոյսով աւելի լաւ ճանչնալ մարդեղութեան խորհուրդը եւ յարութեան ճշմարտութիւնը, ինչպէս նաեւ աղօթքի ընթացքին իր Խօսքով լուսաւորուած եւ իրմով յագեցած, կարենանք փոխանցել Աւետարանի կենսաբեր փրկութեան լուրը մեր ժողովուրդին եւ համայն մարդկութեան:

Կեանքի վկայութիւնը

Աստուածաբան Հանս Ռիս Վոն Պալթագար կը շեշտէ թէ պէտք չէ ենթադրել որ ամէն քրիստոնէայ կ'ապրի իր հաւատքը: Ասոր համար, պէտք է հաւատքը առաջարկել ամէն մարդու: Հաւատքը ինքնիրմէ չի պահպանուիր եւ անձի մը ինքնաբերաբար չի տրուիր, այլ՝ հարկ է զայն քարոզութեամբ փոխանցել: Հաւատքի մասին քարոզութիւնը, որպէսզի արդիւնաբեր ըլլայ, հարկ է որ հաւատքով, յոյսով եւ սիրով ողողուած սրտէ մը բխի, Քրիստոսը պաշտող եւ Սուրբ Հոգիին ներգործութեան հաւատացող հոգիէ մը յառաջանայ:

Լուսաւոր օրինակ մըն է մեզի համար երանելի Բգնատիոս Մալոյեանը եւ իր կեանքին վերջին օրերը: Բնչպէս նաեւ աշխարհահռչակ Մայր Թերեզայի օրինակը՝ իր գործունէութեամբ:

ՆԵՐԿԱՅ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Աւետարանի Նոր Քարոզութեան հրամայականը

Հաւատքի փոխանցումը Եկեղեցոյ այժմեան գլխաւոր հրամայականը դարձած է, նկատի ունենալով յատկապէս արդի դարու յարափոփոխ իրականութիւնը եւ գիտութեան տիտանային զարգացումը եւ ասոնց զուգահեռ՝ հաւատքի տուեալներուն ու համոզումին նահանջը:

Եկեղեցին այսօրուան մարտահրաւերներուն կը պատասխանէ՝ ոչ համակերպելով եւ ոչ ալ ինքն իր մէջ կծկրւելով, այլ քրիստոնէայ հասարակութեան վերակենդանացման գործընթացը յառաջացնելով, որուն կեդրոնական տիպարը ինքնին Քրիստոսն է: Քրիստոսի հետ հանդիպումը կը պարզեւէ Սուրբ Հոգիին շնորհքը, Աւետարանը քարոզելու նոր ձեւերով եւ նոր մերձեցումով, որոնք կարող են այսօրուան մշակոյթին եւ գիտութեան եւս պատասխան տալու:

Նոր Աւետարանումը ուրեմն, խիզախ ոճ մըն է առաջարկուած քրիստոնէութեան կողմէն: Այս վերջին տասնամեակներուն ընթացքին մարդկային ընկերութեան պատմութեան մէջ յառաջացած նոր իրականութիւնները տեսնելու եւ վերլուծելու այն կարողութիւնն է, որով զանոնք ոչ միայն իրականանալի կը դարձնէ, այլ նաեւ յարմար մօտեցում մը կը հրամցնէ Աւետարանի քարոզութեան համար:

Այս արդի իրականութիւնները յատկապէս մշակութային եւ ընկերային խորք ունեցող երեւոյթներ են:

Նախ եւ առաջ անդրադառնանք մշակութային խորքին մասին: Արդարեւ, այսօր կը գտնուինք ծայրայեղ աշխարհականացումի ժամանակաշրջանի մը մէջ, որ կորսնցնել տուած է աւետարանական խօսքը որպէս կենդանի եւ կենսաբեր ճշմարտութիւն՝ ունկնդրելու եւ ըմբռնելու կարողութիւնը: Արեւմտեան աշխարհին մէջ արմատացած այս իրականութիւնը, որ հետեւանքն է ընկերային եւ իմացական շարժումներուն ու դէպքերուն եւ որոնցմէ իր պատմութիւնն ու ինքնութիւնը խորապէս ազդուած է, յաջորդաբար թափանցած է աշխարհիս չորս ծագերուն, եւ ընկերային ու կրօնական հսկայ տագնապ մը յառաջացուցած է:

Աշխարհականացումը այսօր մեր մշակոյթներուն մէջ դրական դիմանկարով մը կը ներկայանայ, որպէս ազատագրում եւ որպէս կարելիութիւն՝ աշխարհը եւ մարդկային կեանքը երեւակայելու առանց անդենական աշխարհի մը հետ յարաբերելու կարիքին: Այս վերջին շրջանին, աշխարհականացումը այլեւս բացայայտ եւ հրապարակային քննադատող շեշտ մը չունի Աստուծոյ, կրօնքին եւ քրիստոնէութեան դէմ, նոյնիսկ եթէ վերջերս հակաքրիստոնէական, հակակրօնական եւ հակակղերական ձայներ կը լսուին: Աշխարհականացումը աւելի մեղմ ու թաքուն կերպարանք մը ստացած է, որ կարելի դարձուցած է անհատներու ներաշխարհին մէջ թափանցել եւ մտայնութիւն մը յառաջացնել, ուր Աստուծոյ ներկայութիւնը, մասնակի կամ ամբողջական կերպով, գործնականօրէն բացակայ է մարդու խիղճէն ու կեանքէն: Այս ձեւով, աշխարհականացումը յաջողած է թէ քրիստոնէայ անհատին եւ թէ քրիստոնէական հասարակութիւններուն մէջ թափանցել եւ հաւատացեալներուն համար, այլեւս ո՛չ միայն արտաքին սպառնալիք մը, այլ առօրեայ ներքին հակադրութեան ենթահող մը դառնալ:

Ասոնք յարաբերականութեան արտայայտութիւններն են, որոնք մարդաբանական ծանր հետեւանքներ ունին եւ որ մարդու տարրական փորձառութիւնն իսկ վէճի առարկայ կը դարձ-

նեն, ինչպես՝ այր եւ կնոջ միջեւ յարաբերութիւնը կամ մահուան իմաստը:

Շատ մը քրիստոնէականերու արտաքին կեանքի ըմբռնումը ազդեցութիւն կրած է աշխարհիկ մտածելակերպէն եւ յատկապէս մշակոյթի այսօրուան արտաքին երեւոյթի մարմնազէն, անոր կերպարներու եւ դրոշմներու հակասութիւններով:

Հաճոյապաշտ եւ սպառողական մտայնութեան գերակայութիւնը, մարդս մակերեսային եւ եսակեդրոն ձգտումներու կ'առաջնորդէ, որուն դիրքին չէ դիմադրել: Անցեալ դարու «Աստուծոյ մահուան» ջատագով կարգ մը մտաւորականներու փոխարէն, այսօր կը տեսնենք սնամէջ անհատապաշտութիւն:

Հաւատքի տարրական գիտելիքները կորսնցնելու վտանգը դժբախտ իրականութիւն մըն է, որուն հետեւանքը հոգեւոր հիւծումի եւ ներքին դատարկութեան մէջ անկումն է եւ կամ իյնալը ասոնք փոխարինող ձեւերուն՝ կրօնական եւ հոգեւոր նորաձեւութիւններու եւ կամ ծայրայեղութիւններու մէջ: Աղանդներուն բազմանալն ալ յարատեւ մարտահրաւէր մը կը ներկայացնէ քրիստոնէայ մեր հասարակութիւններուն եւ անհատներուն (հմմտ. Բենեդիկտոս ԺԶ., Մշակոյթի Քահանայապետական Խորհուրդի լիակատար նիստի մասնակցողներուն ուղղուած ճառ, 8 մարտ 2008):

Երկրորդ տարրը կարելի է նկատել ընկերայինը: Գաղթականութեան երեւոյթը միշտ աւելի անձեր կը մղէ լքելու իրենց պապենական երկիրը եւ ապրելու օտար ափերու վրայ, որմէ կը յառաջանայ մշակոյթներու խառնուրդ մը, երեւոյթ մը, որմէ բոլորովին անտեղեակ էր անցեալ ընկերութիւնը: Անձնական եւ իրարու հետ յարաբերութեան կապերը, որոնցմով անհատը իր ինքնութիւնը կը կազմաւորէր եւ կեանքին իմաստաւորում մը կու տար, մարդկային այս հիմնական արժէքներու փլուզումն ու ապականութիւնը կը յառաջացնէ:

Այս յեղաշրջումներուն որպէս ընկերային հետեւանք՝ բոլորովին անհաստատ եւ անկայուն մթնոլորտ մը կը ստեղծուի, որուն մէջ հին աւանդութիւնները միշտ նուազ տեղ կը գրաւեն, ներառեալ կրօնական հաստատութիւններուն մէջ: Այս ընկերային իրականութեան կը համապատասխանէ այն երեւոյթը, որ «համաշխարհայնացում»ի եզրով կը բնորոշուի. իրականութիւն մը, զոր դիրքաւ կարելի չէ սահմանել եւ որ մեզմէ՝ քրիստոնէաներէս, յատուկ ուշադրութիւն կը պահանջէ զատորոշելու անկէ յառաջացած իրականութիւնները: Ասիկա կրնայ ժխտական եւ կամ դրական ազդեցութիւն մը ունենալ. ժխտական՝ եթէ զայն բացասական ըմբռնումով մը կարդանք, յատկապէս տնտեսական եւ արտադրողական ծաւալի լոյսին տակ, եւ կամ դրական՝ որպէս յառաջացումի պահ մը, որուն միջոցաւ մարդկութիւնը կարող է սորվիլ եւ իրարու զօրավիճ կանգնելու նորանոր ձեւեր գարգացնել եւ հասարակաց բարիքի համատեղ մասնակցութիւնը բերելու հնարաւորութիւններ որոնել:

Մշակոյթներու խառնուրդի այս միջավայրին մէջ, հարկ է նշել ուրիշ ազդակ մը եւս, որ հետզհետէ աւելի վճռական հանգամանք մը կ'ունենայ անհատական կեանքին եւ հասարակաց խիղճին վրայ եւ այս ալ ընկերային հաղորդամիջոցներու մարտահրաւէրն է:

Սկզբնական շրջանին, ասիկա յատկանշականն էր միայն զարգացած աշխարհին, սակայն այսօր աշխարհի վրայ չկայ անկիւն մը ուր կարելի չըլլայ հասնիլ եւ որ ենթակայ չըլլայ հաղորդամիջոցներու ազդեցութեան: Հաղորդամիջոցները դարձած են հասարակաց կեանքի եւ ընկերային փորձառութեան կորիզը: Ասիկա անկասկած ունի դրական կողմեր՝ տեղեկատուու-

թեան անմիջականութիւն, ճանաչողութեան, փոխանակումի եւ գիտութեան համամարդկային արտայայտութեան կարելիութիւն: Սակայն, ունի նաեւ հանրաճանաչ վտանգներ՝ արմատական անձնասիրութիւն, մտքի եւ մտածողութեան առարկայական փորձառութեան արժէքի կորուստ, բարոյականութեան յարաբերականացում եւ յատկապէս կ'առաջնորդէ մակերեսային եւ նիւթապաշտ մշակոյթի մը: Այս իրականութեան դիմաց, մեզմէ կ'ակնկալուի յանդգնութեամբ թափանցել այս գերարդիական միջավայրին մէջ եւ օգտագործել միեւնոյն միջոցները՝ մեր քրիստոնէական աւանդութիւնը, դաստիարակչական եւ բարոյական իմաստութիւնը բռնորին լսելի դարձնելու համար:

Նման փոփոխութիւններու դիմաց, բնական հակազդեցութիւն մըն է շփոթութիւնն ու վախի զգացումը, երբ յատկապէս մեր ինքնութիւնը հարցադրումի կ'ենթարկուի եւ մեր հաւատքի հիմերը կը ցնցուին: Սակայն, մենք պիտի յաջողինք գերազանցել այս վտանգաւոր հանգրուանը ապաւինելով մեր քրիստոնէական յոյսի աղբիւրին, զոր կարող ենք աշխարհիս մարդկութեան մատուցանել որպէս պարգեւ, զատորոշելով այն ինչ որ կարելի է ընդունիլ եւ բաժնել ուրիշներու հետ, եւ միաժամանակ՝ սահման մը դնելով ամէն ինչի որ հարկաւոր է մերժել:

Որոնել նոր տուեալներ եւ նոր միջոցներ

Նոր Աւետարանումը պարզապէս կրկնօրինակ մը չէ եւ ո՛չ ալ կրկնութիւնը Եկեղեցոյ երկու հազարամեակի ընթացքին քարոզածին, այլ հնարամտութիւնը նոր ուղիներ գտնելու, մարդկային ընկերութեան յեղաշրջուած ու փոխուած կացութիւններուն դիմաց, որոնց մէջ Եկեղեցին կոչուած է Աւետարանին մշտատեւ նորութիւնը ապրելու այժմեական ձեւով:

Այսօրուան մեր ընկերութեան ներկայացուցած մարտահրաւերներուն դիմաց, ինչպիսին են՝ մարդկային ապրելակերպի նոր մշակոյթը եւ կամ աղանդներուն յարատեւ աճը, հարկ եղած խոր ճանաչումը կատարենք եւ վերլուծենք սոյն նոր շարժումները, անոնց համապատասխան լուծումներ որոնելու համար:

Նոր Աւետարանումը ամէն բանէ առաջ օհոզելորդ գործ մըն է: Ձեւով մը առաջին քրիստոնէաներուն եւ առաջին առաքեալներուն ոյժն ու քաջութիւնը իւրացնելով, զայն մեր այսօրուան մեկնակէտն ու սեւեռումը կը դարձնենք: Ասիկա կը նշանակէ, որ հարկ է քրիստոնէական հաւատքի ապրումին բազկերակը չափել, ճանչնալու համար անոր հոգեւոր առողջութիւնը, կատարուած ուղիին քայլերը յայտնաբերել եւ անոր ընթացքին հանդիպած դժուարութիւնները մատնանշել:

Այս կացութեան մէջ, խիզախօրէն Աստուծոյ փնտռտուքի հարցադրումը յառաջացնելու ենք, իւրաքանչիւրը իր անձնական փորձառութիւնը փոխանցելով ուրիշներուն եւ Քրիստոսի հետ մեր հանդիպումը՝ որպէս պարգեւ մը ներկայացնելով զայն մարդոց:

Նման դիրքորոշում մը կը պահանջէ, որ նախ եւ առաջ Սուրբ Հոգիին օգնութեամբ ինքնաճանաչում եւ մաքրագործում մը կատարենք, ստուգելու համար վախի, յոգնածութեան, շփոթութեան եւ կողմացման պահերը ա՛յն մշակոյթին, որուն մէջ կ'ապրինք եւ որ յաջողած է մեր մէջ այդպիսի բարոյութ մը ստեղծել: Բսկ երկրորդ հանգրուանի մը ընթացքին, հարկ է ճամբայ ելլել եւ սլանալ դէպի Աստուած՝ որպէսզի սիրալիք Հօր մը փորձառութեան եւ Քրիստոսի հետ անձնական հանդիպումին վրայ հիմնուելով, կարող ըլլանք աւետարանելու Քրիստոսը համայն մարդկութեան:

Այս հանգրուանները ժամանակաւոր եւ իրարու յաջորդող փուլեր չեն, այլ հոգեւոր պահեր, որոնք մեր քրիստոնէական կեանքին մէջ զիրար կ'ամրոտեցնեն: Պօղոս Առաքեալ հաւատքի փորձառութիւնը կը նկարագրէ որպէս ազատում «խաւարի իշխանութենէն» եւ մուտք «Միրելի Որդիին թագաւորութեան մէջ, որով մենք փրկութիւն ունինք իր արիւնովը, այսինքն մեղքի թողութիւն» (Կոր 1, 13-14): Այնպէս որ այս յանդուգն կեցուածքը բոլորովին աննախընթաց նորութիւն մը չէ մեր եկեղեցական հարուստ աւանդութեան փորձառութեան մէջ:

Քահանայութեան թեկնածուներու պատրաստութիւնը

Ապագայի առաքեալներու պատրաստութիւնը անհրաժեշտ է որ նախաձեռնուի հաւատքի պարունակութեամբ եւ մեր ժամանակաշրջանի արդիական միջոցներով:

Եկեղեցւոյ կենսունակութիւնը եւ այժմէականութիւնը արտակարգ կերպով պիտի ցոյայ ու առինքնող պիտի դառնայ, երբ մեր քահանայութեան թեկնածուները իրենց առօրեայ պատրաստութեան ընթացքին, յատուկ ուշադրութիւն դարձնեն մերօրեայ ընկերային հարցերուն եւ այլազան տեսակէտներուն, որպէսզի նոր ու ժամանակակից միջոցներով, Աւետարանին պատգամը կարենան լաւագոյնս փոխանցել իրենց ապագայ հաւատացեալներուն:

Այս կազմաւորման շրջանին, մեծաւորները պարտին ո՛չ միայն ապագայի առաքեալներուն հոգեւոր, մտային, եկեղեցական ու աստուածաբանական գիտելիքները ջամբել, այլ նաեւ հնարաւորին չափ առիթը ընծայել, որպէսզի անոնք ծանօթանան արդի ժամանակներու հաղորդամիջոցներուն եւ անոնց ընձեռած հսկայական կարելիութիւններուն, հաւատքի սփռումի գործընթացին մէջ: Հարկ է նոր հանդերձանք գգեցնել եւ նոր աւիշով զօրացընել դարերու վեհութիւնը կրող Քրիստոսի աստուածային ու փրկագործ խորհուրդը եւ անոր Խօսքը:

Պատրաստուած աշխարհականներու ներդրումը

«Բոլոր քրիստոնէաներուն վրայ պարտաւորութիւն մը կայ ստանձնելու ազնուական յանձնառութիւնը՝ աշխատելու որպէսզի փրկագործութեան աստուածային պատգամը ճանչցուի եւ ընդունուի բոլոր մարդոցմէ, համայն աշխարհի մէջ» (Apostolicam Actuositatem, Վատիկան Բ. Ժողովի վճիռ աշխարհականներու առաքելութեան մասին, թիւ 3):

Աւետարանը տարածելու աշխատանքին մէջ, աշխարհականները ունին իրենց յատուկ եւ կարեւոր ներդրումը, որպէս ճշմարտութեան գործակիցներ (3 Յովհ 8) եւ ինչպէս Քրիստոս կ'ըսէ՝ «Ձեր լոյսն ալ այնպէս թող փայլի մարդոց առջեւ, որպէսզի տեսնելով ձեր բարի գործերը, փառաւորեն ձեր Հայրը որ երկինքն է» (Մատթ 5, 16): Սակայն, Վատիկանի Բ. Ժողովի վերոնշեալ վճիռը կը շարունակէ յորդորել մեզ ըսելով թէ՛ իսկական առաքելութիւնը լոկ կեանքի վկայութեամբ չէ որ կը կատարուի, այլ՝ առիթներ փնտռելով Քրիստոսի խօսքը աւետելու անոնց որ չեն հաւատար, որպէսզի զիրենք հաւատքի ուղիին առաջնորդենք, ինչպէս նաեւ հաւատացեալներուն, որպէսզի զանոնք դաստիարակենք եւ աւելի եռանդուն կեանքի մը ուղղենք, դարձնելով զանոնք Աւետարանի քարոզիչներ:

Տիեզերական Եկեղեցին եւ մեր ժամանակակից կեանքի պարագաները, ուր հաղորդամիջոցները շատ արագ կ'ընթանան, եւ հեռաւորութիւնները գործնականօրէն անհետացած են, մեզ կը ստիպեն աւելի եւս գործունէութեան ասպարէզ տալ եւ ըստ այնմ պատրաստել մեր գործակից աշխարհական առաքեալները, որոնք կարող են եկեղեցական դասին հետ սերտօրէն հա-

մագործակցելով, Քրիստոսի Աւետարանին նորութիւնը հասցնել ու հարազատ կեանքի ապրումով զայն ներկայ դարձնել մեր հասարակութիւններու բոլոր խաւերէն ներս:

ՀՈՒՄԿ ԲԱՆ

Սուրբ Հոգիէն ներշնչուած, Բենեդիկտոս ԺԶ. Սրբազան Քահանայապետը, 11 Հոկտեմբեր 2012-էն մինչեւ 24 Նոյեմբեր 2013 տարեշրջանը «Հաւատքի Տարի» հռչակեց:

Հաւատքի գլխաւոր յատկանիշն է Սուրբ Հոգիին ներշնչումներուն յանձնուիլը: Ֆրանչիսկոս Սրբազան Քահանայապետը, իր առաջին արտայայտութիւններուն մէջ կ'ըսէ. «Ան, մխիթարիչ Սուրբ Հոգին, գլխաւոր դերակատարն է հաւատքի ամէն տեսակի նախաձեռնութիւններու եւ արտայայտութիւններու: Հաւատքի Տարիի այս հռչակումէն խթանուած, բոլորս միասին՝ հովիւներ եւ հաւատացեալներ, հաւատարմօրէն պիտի համապատասխանենք մեր քրիստոնէական կոչումին՝ Յիսուս Քրիստոսը մօտեցընել մարդուն եւ մարդս առաջնորդել Յիսուսին, որպէս «ճանապարհ, ճշմարտութիւն եւ կեանք», (Յովհ 14, 6): Այդպիսի հանդիպում մը, շնորհքի խորհուրդով, մեզ կ'առաջնորդէ դառնալու նոր մարդ եւ մեր հոգիին մէջ յարուցանելու քրիստոնէական այն ուրախութիւնը, որ հարիւրապատիկ հասուցումի խոստումն է Յիսուսէն շնորհուած անոր, որ իր կեանքին մէջ զինք կ'ընդունի» (Ճառ ուղղուած կարդինալներու, Ուրբաթ 15 Մարտ 2013):

Բանն Աստուած՝ Քրիստոս, մեր մէջ բնակեցաւ ըլլալու համար Աստուծոյ Խօսքը՝ ստեղծող, կենարար եւ փրկիչ. եղաւ անասան ժայռը, որուն վրայ հիմնեց իր Եկեղեցին: Բսկ ճշմարտութեան Սուրբ Հոգին եղաւ մղիչ ոյժը Քրիստոսի Եկեղեցիին: Ուստի, այս աննկուն հաւատքին վրայ հիմնուելով, գործէ՛նք Քրիստոսի այգիին մէջ որպէս հարազատ լուսաւորիչներ հայ ազգի զաւակներուն հոգեւոր վերածնունդին համար եւ բնաւ երբեք տեղի չտանք յոռետեսութեան եւ յուսահատութեան, որոնք չարին սաղրանքներն են, այլ «ունենանք անդրդուելի վստահութիւնը, զոր Սուրբ Հոգին կը շնորհէ իր Եկեղեցիին, իր մնայուն շունչով յարատեւելու արիութիւնը, ինչպէս նաեւ Աւետարանումի նորանոր միջոցներ փնտռելու, որպէսզի Աւետարանը հասնի մինչեւ աշխարհիս չորս ծագերը (Գործք 1, 8)» (Ֆրանչիսկոս Սրբազան Քահանայապետ, Ճառ ուղղուած Կարդինալներու, ուրբաթ 15 Մարտ 2013):

† Ներսէս Պետրոս ԺԹ.

Կաթողիկոս Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ
Կաթողիկէ Հայոց

Տուեալ ի Կաթողիկոսական Աթոռոյն որ ի Զմմառ
Առաջնոյն ամսեանն Յունիսի յամի Տեառն 2013-ի
Ի չորեքտասաներորդում ամի Հայրապետութեան մերոյ
Ի տօնի Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին էլին ի Վիրապէն